

Gorazd Bajc in Borut Klabjan (ur.), **Pirjevčev zbornik. Poti zgodovine med severnim Jadranom, srednjo in vzhodno Evropo: ob 70. obletnici akad. prof. dr. Jožeta Pirjevca**. Koper : Univerzitetna založba Annales, 2011. 779 str. ilustr.

Kot je v slovenskem in mednarodnem akademskem prostoru v navadi, je v počastitev 70. letnice rojstva dr. Jožeta Pirjevca, ki jo je praznoval v letu 2010, izšel *Pirjevčev zbornik: Poti zgodovine med severnim Jadranom, srednjo in vzhodno Evropo: ob 70. obletnici akad. prof. dr. Jožeta Pirjevca*. Prispevke za zbornik sta zbrala in uredila njegova nekdanja študenta in sedaj sodelavca na koprski Univerzi na Primorskem, Gorazd Bajc in Borut Klabjan.

Akademik Jože Pirjavec je zagotovo eden tistih slovenskih zgodovinarjev, katerega ime poznajo tako kolegi iz znanstvene stroke, kot širša javnost. Pravzaprav je eden redkih, ki knjig že dolgo ne piše več samo za skladišča. Njegove retorične sposobnosti in širok pristop, ki še vedno navdušuje študente na Fakulteti za humanistične študije v Kopru in drugod, se na papirju odražajo v izjemnem slogu, ki zgodovino približa prav vsakemu bralcu. O tem priča tudi visoka naklada njegove zadnje monografije *Tito in tovariši*, ki je presegla vsa pričakovanja. Pirjevčev doprinos k razvoju humanističnih znanosti in zgodovinopisja tako na Slovenskem kot drugod po svetu, ne kažejo samo njegovi številni nazivi, nagrade (med katerimi velja posebej omeniti leta 2007 prejeta nagrado za Ambasadorja znanosti Republike Slovenije) in priznanja, temveč tudi in predvsem besede njegovih znanstvenih kolegov povsod po svetu. Ne nazadnje se to, koliko je njegovo delo cenjeno, odraža tudi v pričujočem zborniku. Še najlepše ga opišejo uvodne besede dr. Egon Pelikana: »Kar pri akademiku Pirjevcu še posebej pritegne, je njegov otroški radovedni odnos do sveta znanosti in nasploh, nekakšen strasten odnos do življenja kot celote, pri čemer se neločljivo prepleta preprosta človeška radovednost z vedoželjnostjo ter intelektualnim pristopom k posameznim predmetom zanimanja in proučevanja. To pa je tista razsežnost, ki jo človek ima ali pa nima in se je ni mogoče priučiti.« (str. 18).

Med avtorje so se zapisali tako mednarodno uveljavljeni in priznani profesorji ter raziskovalci s področja sodobne zgodovine, kot nekateri mlajši perspektivni zgodovinarji, ki šele začenjajo svojo znanstveno pot. Poleg 43 avtorjev pa se je vabilu urednikov odzvalo tudi 24 znanstvenikov, ki so se vpisali v (za tako priložnost značilno) *Tabulo gratulatorio*.

Zbornik ima, prav zaradi Pirjevčeve široke prepoznavnosti, izrazit mednarodni značaj, saj so se med avtorje vpisali profesorji, ki delujejo v Sloveniji, Italiji, Avstriji, Nemčiji, Rusiji, na Hrvaškem, Češkem, Danskem in drugod, torej iz tistih dežel, ki so tako ali drugače vplivale na njegovo akademsko pot. Uvodne besede o akademskem opusu in zanimanjih prof. Pirjevca je zapisal njegov dolgoletni sodelavec Egon Pelikan in s tem pripravil zelo dober uvod v zbornik, ki se neposredno navezuje na Pirjevčeva raznolika interesna področja. Zbornik je namreč razdeljen na tri tematske sklope. V nadaljevanju bodo na kratko predstavljeni prispevki iz vsakega izmed njih.

Prvi sklop *Trst, Primorska in slovensko-italijanski odnosi* zajema 14 prispevkov in najnovejša dognanja, povezana z zgodovino Trsta, Primorske in slovensko-italijanskih odnosov. Kljub tematski povezanosti so članki umeščeni v širok časovni okvir, ki zajema obdobje od 16. pa vse do 21. stoletja. Vsak izmed avtorjev si je za svoje delo ter analizo izbral različne vire in pristope. Tako Petar Strčić analizira glagoljaške rokopise iz Doline v Trstu, medtem ko Salvator Žitko in Milica Kacin Wohinz svoj prostor posvetita pismu kot zgodovinskemu viru. Aleksej Kalc na zanimiv način preuči demografske spremembe in upad rasti prebivalstva v Trstu za časa Ilirskih provinc, spet drugi, kot npr. Milan Pahor, ki analizira simbolni pomen Narodnega doma za Slovence, pa se bolj posvetijo kulturnim vidikom mestnega utripa. Branko Marušič in Marko Klavora sta podpisana pod biografska prispevka; prvi o življenju Vinka Bandlja, drugi pa Klementa Juga. Gorazd Bajc se na podlagi sistematičnega raziskovanja londonskih in washingtonskih arhivskih virov posveti diplomatskemu vprašanju anglo-ameriškega poskusa posredovanja v prid deportiranih Italijanov iz Primorske in Istre po 1. maju 1945, na enako obdobje pa se nanaša prispevek Nevenke Troha glede manjšinskih pravic v coni A in B Julijske krajine ter nato Svobodnega tržaškega ozemlja. Pod prispevka s področja češko-tržaških odnosov so podpisani Marina Rossi, in sicer v obravnavi odzivov v Julijski krajini na praško pomlad 1968, ter Borut Klabjan in Ondřej Vojtěchovský v prispevku o tržaških komunistih – privržencih informbirojevske resolucije – v Pragi ob začetku hladne vojne. Razvoj jugoslovansko-italijanskih odnosov po 2. svetovni vojni do podpisa Osimskih sporazumov analizira Carla Meneguzzi Rostagni, medtem ko se Jože Šušmelj posveti problemom in spremembam slovensko-italijanskih odnosov po osamosvojitvi Slovenije. Zadnji prispevek iz tega dela je posvečen vprašanju zgodovinopisne produkcije v Evropi po letu 1989, s poudarkom predvsem na italijanskem prostoru, saj je izšel izpod peresa Raoula Pupa.

V drugi sklop *Slovenci in Jugoslavija* so bili uvrščeni prispevki 18 avtorjev, ki obravnavajo Jugoslavijo ter položaj in delovanje Slovencev, slovenskih politikov in intelektualcev pred in v obdobju jugoslovanske države. V tem delu se avtorji spoprijemajo z različnimi vprašanji splošne ali bolj specifične narave. Marta Verginella se tako posveti vprašanju urbanih sprememb v slovenskih mestih, saj so bila ta po avtoričinem mnenju večkrat zapostavljena. Sledita ji prispevka ruskih avtoric Iskre Vasiline Čurkine in Nadežde Starikove, pri čemer prva razlaga rusofilijo v slovenski nacionalni zavesti, druga pa genealogijo slovenske historične proze. Analizo zgodovinskega ozadja slovenske peticije iz leta 1861

bralcu poda Stane Granda, medtem ko Jelka Melik opozori na funkcijo in (širši) pomen društva Pravniki za Slovence, saj je slednje večkrat presevalo okvire pravne stroke. Andrej Rahten analizira politične načrte dr. Ivana Šušteršiča, ki po razpadu Avstro-Ogrske ni soglašal z idejo združene Jugoslavije. Uroš Lipušček v svojem prispevku Wilsonov koncept samoodločbe narodov aplicira na primer Slovencev, medtem ko Avguštin Male prikaže politično aktivnost koroških Slovencev, ki so se skušali upreti asimilaciji pod novo avstrijsko zastavo. V biografskem slogu Monica Rebeschini rekonstruira prva leta Edvarda Kardelja, od leta 1910 do leta 1934. Raziskovalec Gašper Mithans se v svojem delu ukvarja s problematiko ratifikacije jugoslovanskega konkordata ter izpostavlja problem dosedanjih raziskav in primarnih virov s tega področja. Sabine Rutar poskuša na podlagi primerjalne analize 4 rudarskih družb (dveh slovenskih in dveh srbskih) predstaviti metodološko refleksijo glede rabe socioloških terminov v zgodovini jugoslovanskih rudarskih družb. Temu sledijo trije prispevki biografske narave; v prvem med njimi Dušan Biber sintetično opiše vlogo majorja Francisa N. Arnoldyja, vodje jugoslovanske sekcije ameriške obveščevalne službe OSS (*Office of Strategic Services*), ki je deloval v Bariju; Božo Repe se nato posveti odnosom in vprašanju pomena Tita za Slovence ter revizionizmu, ki smo mu v Sloveniji priča po njegovi smrti; Ljuba Kirilina pa objavlja prispevek o pomenu Dragutina Gustinčiča za razvoj slovanskih študij v Sovjetski zvezi. Naslednji prispevek se nanaša na čas 2. svetovne vojne, saj se Avgust Lešnik posveti načrtom zaveznikov in nasprotnikov partizanskega tabora glede reševanja jugoslovanskega vprašanja med letoma 1943 in 1945, Jure Ramšak pa pozorni analizi padca partijskega liberalizma v Sloveniji. V nadaljevanju je Stefano Lusa prispeval razpravo o odnosih in dialogu med srbskimi in slovenskimi intelektualci v zgodnjih 80-ih letih 20. stoletja, kot zadnji iz tega dela pa Anton Vratuša analizira Trstenjakovo tezo, da so Slovenci državotvoren narod.

Tretji sklop *Mednarodni odnosi: Rusija, Srednja in Vzhodna Evropa ter Balkan* obsega 9 prispevkov, ki obravnavajo mednarodne odnose predvsem v povezavi z Rusijo (oz. Sovjetsko zvezo) in srednjo ter jugovzhodno Evropo, hkrati pa tudi vpliv teh povezav na razplete procesov v širšem evropskem ali svetovnem prostoru. Uvodni prispevek je pripravil Igor Grdina, ki obravnava diplomatske odnose v začetku 20. stoletja, posebno pozornost pa namenja študiji Golovina in Bubnova (1922), ki sta pravilno napovedala razvoj vojne na Pacifiku. Lars Barentzen nato izpostavi in analizira ozadje zanimivega pisma, ki je pomenilo prelom v britanski politiki nevmešavanja v grško situacijo med 2. svetovno vojno. Konstantin Nikiforov se je odzval s pregledom sovjetske in ruske historiografije o Titu in Jugoslaviji po letu 1948, Leonid Gibianskii pa se ukvarja z nekaterimi aspekti sovjetizacije vzhodno-evropskih držav ter vplivu spora Jugoslavije z Informbirojem na odnos Sovjetske zveze do drugih »satelitov«. Analizo navidezne »pasivnosti« Čehoslovaške v revolucionarnem letu 1956 je pripravil Francesco Caccamo, sledi pa mu prispevek Carle Tonini, ki analizira poljsko-izraelske odnose v času hladne vojne ter vzvode za prekinitev teh odnosov leta 1967. Dušan Nečak je prispeval zanimiv članek o zatonu zahodnonemškega zveznega kanclerja Willyja Brandta, in sicer v okviru t.i. afere Guillaume. Terminološko in metodološko razpravo nam

zatem ponuja Guido Franzinetti, ki se spoprime z zgodovino in (napačno) rabo termina nacionalni nihilizem. Kot zaključek k celoti zbornika preberemo članek Rudija Rizmana o globalizaciji, njenih pozitivnih in negativnih učinkih ter vpetosti nacionalnih držav v ta proces.

Delo je torej zagotovo namenjeno širšemu krogu bralcev ter vsem tistim, ki so jih do sedaj navduševala Pirjevčeva dela, saj združuje vse tisto, kar jih odlikuje: interdisciplinarnost, večjezičnost, heterogenost tem in interesov, vloženi raziskovalni trud v arhivih, strokovnost in hkrati poljudnost. V zborniku pritegne ne samo izvirnost, temveč tudi aktualnost člankov in večkrat preseganje za zgodovinopisje tako značilnega evropocentričnega pogleda. To pa zborniku, poleg celebrativnega značaja, daje tudi visoko znanstveno vrednost.

Urška Lampe